

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

(*The Importance of Teaching Local Environment Subject Matters at “Human Systems” Teaching Area and Sample Activities*)

Yrd. Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU*
Öğr. Gör. Dr. Hakan ÖNAL**

ÖZET

Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programı'nın içeriği ve buna göre hazırlanmış ders kitapları tetkik edildiğinde, bölgesel ve küresel bakış açılarına geniş ölçüde yer verilirken yerel bakış açılarının genellikle ihmal edildiği belirlenmiştir. Öğrencilerin kendi yaşam alanı ve yakın çevresini tanımaları son derece önemlidir. Bu sayede yakın çevresindeki problemleri çözmeye ve doğru karar almada başarılı olurlar. Bu da ancak öğrencilerin alacağı coğrafya eğitiminin içerdiği coğrafi becerilerin ve etkinliklerin yerel çevreye uyumlu olması ile gerçekleştirilebilir.

Bu çalışmada, coğrafya eğitiminde yerel ortama ilişkin aktivitelere yer verilmesinin önemi değerlendirilmeye çalışılmış ve yerel ortama ilişkin kazandırılması gereken çok sayıda coğrafi becerilere ve aktivite önerilerine yer verilmiştir. Ancak bu öneriler, programda yerel ortama ilişkin daha fazla etkinlik örneği sunma imkânı veren beşeri sistemler öğrenme alanına yönelik olacaktır. Programda bu öğrenme alanına ilişkin önerilen etkinlikler incelendiğinde, bunların yerel bakış açısını ve yerel ortama ilişkin coğrafi becerileri kazandırmada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada sözü edilen eksikliği gidermeye yönelik etkinlik örneklerine ve öğrencilere kazandırılması gereken coğrafi becerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, Beşeri Sistemler, Coğrafi Beceriler, Lise, Müfredat

ABSTRACT

When geography textbooks, prepared according to new geography curriculum, are examined carefully in high schools in Turkey, it is seen that while the regional and global views were emphasized heavily, local views and explanations were neglected. It is very important for students to learn their own

*Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, alaattin@balikesir.edu.tr.

**Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, onal@balikesir.edu.tr.

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

local living area and its surrounding. With this way, they can be successful to solve everyday problems near to them. In order to prepare our students in this matter, the content of geography textbooks and other materials need to focus on local explanations in activities.

This study focuses on teaching geography for high schools students explaining activities about local environment. The paper suggests different geography activities so that students can gain so many geography skills. However, the suggestions will be only in the teaching area of “human systems” subject matters about regional environment emphasis. Since high school geography curriculum neglects the local environment emphasis, this paper provides some activities which may help to students gain different geography skills.

Key Words: *Geography Education, Human Systems, Geographical Skills, High School, Curriculum*

1.GİRİŞ

Coğrafya eğitimi 3 farklı bakış açısı ile yürütülmektedir. Bunlar: 1.Yerel, 2.Bölgesel, 3. Küresel bakış açılarıdır. Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programı'nın içeriği tetkik edildiğinde, bölgesel ve küresel bakış açılarına geniş ölçüde yer verilirken yerel bakış açılarının genellikle ihmal edildiği belirlenmiştir. Oysa öğrencilerin yerel çevrelerini tanımaları, onların coğrafya eğitimi ile edindikleri birikimi yaşamı boyunca yakın çevresini coğrafi olarak görmelerine katkı sağlayacaktır.

Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programı'nda 6 öğrenme alanına yer verilmiştir. Bu öğrenme alanları: 1. Fiziki Sistemler, 2. Beşeri Sistemler, 3. Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, 4. Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, 5. Çevre ve Toplum, 6. Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar öğrenme alanlarıdır. Programda her öğrenme alanında, belirlenen hedeflere erişmek maksadıyla dört farklı sınıf seviyesinde (9., 10. ,11. ve 12. sınıflar) kazanımlar belirlenmiş ve her kazanıma ilişkin etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Ancak, coğrafya öğretim programındaki etkinlik önerileri ve ders kitaplarında yer alan etkinlikler tetkik edildiğinde, öğrencilerin yaşam ortamına ilişkin etkinliklere sınırlı ölçüde yer verildiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin kendi yaşam alanı ve yakın çevresini tanımaları son derece önemlidir. Bu sayede yakın çevresindeki problemleri çözmede ve doğru karar almada başarılı olurlar.

Coğrafya eğitiminde yerel düzeyde etkinliklere ağırlık verilmesinin sağlayacağı başlıca yararlar şunlardır:

1. Öğrenciler yakın çevresini daha iyi tanıma fırsatı bulacaklardır.
2. Yakın çevresini coğrafi açıdan iyi tanıyan bireyler, yerel ortamdaki problemlerin çözümüne daha nitelikli katkıda bulunabilirler.
3. Yakın çevresine ilişkin çeşitli konularda karar verirken doğru kararlar alabilirler.
4. Yerel çevreye önem verecek tarzda yürütülen coğrafya derslerini alan öğrenciler, bu dersin yaşamı boyunca işine yarayacağı kanısında hem fikir olurlar.
5. Öğrenciler coğrafya dersinden edindikleri beceriler ile gelecekteki yaşamlarında yerel çevrelerinde kendi refahlarını artıracak uygulamalara yönelirler. Örneğin, ellerindeki sermayeyi bilinçli bir şekilde değerlendirebileceği bir mesleği seçmede coğrafi becerilerini kullanabilirler.

Yerel ortama ilişkin konularda coğrafi becerilere sahip bireyler refahı için önemli kararlar (ev kiralama ve satın almada, yol güzergâhı belirlemede, alışverişte vb) alacağı zaman bu becerilerini kullanırlar. Bu önemli kararlarda isabetli bir seçim yapmada coğrafi bilgiyi öğrencinin nasıl toplayıp, organize edeceğini bilmesi gerekir. Öğrencilerin şahsi günlük kararlarında ve içerisinde bulunulan yerel topluma ilişkin kararlarda, doğal yaşam ortamı ve toplumsal konular hakkında sistematik olarak düşünmeleri gerekmektedir. Bu da ancak bu konuda alacağı coğrafya eğitiminin içerdiği coğrafi becerilerin yerel çevreye uyumlu olması ile gerçekleştirilebilir.

Coğrafya eğitiminde yerel ortama ilişkin aktivitelere önem verilmesi; insan ile çevre arasındaki ilişkiler ağını öğrencilerin görüp anlamasına imkân tanıyacaktır. Örneğin, günlük hayatta coğrafi bilgiye sahip bir kimse; yerel ortamdaki yaya ve araç trafiğinin akışını, farklı iş yerlerinin yer seçimini; siyasi tercihlerdeki değişimi, insanların yerel ortama bakış açılarını ve algılama farklılıklarını, yerel ortama ilişkin haberlerin coğrafi boyutlarını, yerel meseleleri ve çözümlerini değerlendirebilir.

Bu çalışmada coğrafya eğitiminde yerel ortama ilişkin

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

aktivitelerin önemi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yerel ortama ilişkin çok sayıda coğrafi becerilere ve aktivite önerilerine yer verilmiştir. Ancak bu öneriler, hacimli bir kapsama sahip coğrafya öğretim programının altı temel öğrenme alanından biri olan beşeri sistemler öğrenme alanına yönelik olacaktır. Sözü edilen öneriler diğer öğrenme alanlarını da kapsadığı takdirde çalışmanın hacminin ciddi bir biçimde genişlemesi gerekecekti. Yine altı öğrenme alanından Beşeri Sistemler öğrenme alanını tercih sebebi, bu öğrenme alanına ilişkin yerel ortam aktivite önerilerinin daha zengin olma olasılığından kaynaklanmaktadır. Zira öğrenciler ve dolayısıyla onların içerisinde yaşadığı yerel ortam büyük ya da küçük sonuçta bir yerleşim birimidir. Tabii ki bir yerleşim birimi söz konusu olduğunda beşeri sistemler ve onlara ilişkin yerel aktivitelerin zenginliği kendiliğinden belirecektir.

Bu çalışmada sırasıyla yerel ortama ilişkin çalışmaların önemi dikkate alınarak Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programı'nda "Beşeri Sistemler Öğrenme Alanı"nın her sınıf düzeyinde kazanımları ve etkinlik örnekleri iki tablo halinde verilerek, bu konuda bir değerlendirme yapılacaktır. Ardından sözü edilen öğrenme alanına yönelik yerel ortama ilişkin aktivite önerileri ile coğrafi beceriler sunulacaktır. Sonuç bölümünde ise coğrafya eğitiminde yerel bakış açısının ehemmiyeti vurgulanacaktır.

2. BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANININ KAZANIMLARININ VE ETKİNLİK ÖRNEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Coğrafya Dersi Öğretim Programı "öğrenme alanı" adı altında organize edilmiş yapılardan oluşturulmaya çalışılmıştır. Öğrenme alanları, coğrafya öğretiminde öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği tema ve konu alanlarından oluşmaktadır. Programda, öğrencilerin yakın çevreleri veya uzaktaki yerleri derinlemesine bilmeleri ve anlamaları; benzer şekilde önemli mekânsal dokuları, süreçleri ve karşılıklı ilişkileri bilmeleri ve anlamaları; harita çalışmaları, arazi çalışmaları ve kaynak kullanımına yönelik güven ve yetenekleri kazanmalarına yönelik düzenlemeler yapıldığından söz edilmektedir (MEB, 2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısını Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar, Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel

Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanları oluşturur. Coğrafya Öğretim Programı'nda tüm öğrenme alanlarına yönelik her sınıf düzeyinde hazırlanan tablolar; kazanımları, örnek etkinlikleri ve gerekli açıklamaların yapıldığı sütunları içeren üç ana bölümden oluşturulmuştur. Açıklamalar kısmında kazandırılacak becerilere ve ölçme, değerlendirmeye yönelik metinlere yer verilmiştir.

Programda beşeri sistemler öğrenme alanının içeriği şu şekilde ifade edilmektedir: “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında beşerî faaliyetler, bunların ortaya çıkardığı dokular, süreçler ve ilişkilerin verilmesi amaçlanmıştır. Beşerî sistemler içerisinde nüfus, yerleşme, ekonomik faaliyetler, ulaşım ve iletişim, politika, kültür, yönetim ve turizm konuları çerçevesinde oluşan sistemler değerlendirilmektedir (MEB, 2005). Tablo 1 ve 2’de bu içerik doğrultusunda hazırlandığı ifade edilen beşeri sistemler öğrenme alanının sınıf düzeyinde kazanımları ve etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Sözü edilen içerik gözden geçirildiğinde bu içeriğe uygun çok sayıda yerel ortama ilişkin etkinliklerin düzenlenebileceği aşikârdır.

Tablo 1’de Beşeri Sistemler Öğrenme Alanı’nın kazanımlarına yer verilmiştir. Söz konusu kazanımlar beşeri sistemler öğrenme alanının programda belirtilen amaçlarını gerçekleştirmek maksadıyla yapılandırıldığı anlaşılmaktadır. Kazanımlara göz gezdirildiğinde coğrafya eğitiminin sadece bölgesel ve küresel bakış açısı ile yürütülmesi gerektiği kanısını vermemektedir. Kazanımların hemen hemen tümü gerekli hallerde yerel bakış açısının da gözetilebileceği biçimde tasarlanmıştır. Oysa Tablo 2 tetkik edildiğinde genellikle beşeri sistemlere ilişkin kazanımlara erişmede tavsiye edilen etkinliklerin daha ziyade bölgesel ya da küresel boyutlar içerdiği tespit edilmiştir. Etkinliklerin sadece % 25’inde (24 etkinliğin 6’sında) yerel bakış açısı gözetilmiştir. Söz konusu etkinliklere ait cümleler tabloda kalın harfle yazılarak belirgin hale getirilmiştir. O halde sözü edilen öğrenme alanında yerel bakış açısını içeren etkinlikler ve coğrafi beceriler açısından ciddi bir eksiklik söz konusudur. Şimdi bu eksikliğı gidermeye yönelik etkinlik örneklerine ve coğrafi becerilere yer verilecektir.

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

Tablo 1. Coğrafya Öğretim Programında Beşeri Sistemler Öğrenme Alanının Sınıf Seviyesinde Kazanımları	
Table 1. Standarts in Grade Level of Teaching Area of Human Systems in Geography Curriculum	
SINIF	KAZANIM
9	İnsan faaliyetlerinden yola çıkarak beşeri sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yerini belirler.
	Yerleşmelerin konumunu belirleyen ve gelişimini etkileyen faktörleri geçmişten günümüze fonksiyonel değişiklikler açısından analiz eder.
	Yerleşme doku ve tiplerinin oluşmasında etkili olan nedenleri sorgular.
10	Geçmişten günümüze nüfusla ilgili verilerin kullanım amaçlarındaki değişimin nedenlerini sorgulayarak nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur.
	Verilerden yararlanarak dünya nüfusunun tarihsel süreçteki değişimini yorumlar.
	Nüfus özelliklerine ait tablo, grafik ve haritaları kullanarak nüfus dağılımını, değişimini ve etkilerini sorgular.
	Harita, tablo ve grafiklerden yararlanarak nüfus artış oranının değişiminde etkili olan faktörleri sorgular.
	Nüfus piramitleri oluşturarak nüfusun yapısıyla ilgili çıkarımlarda bulunur.
	Tarihî metinler, belgeler ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
	Örnek incelemeler yoluyla göçün mekânsal etkilerini analiz eder.
	Görsel materyallerden yararlanarak geçmişten günümüze farklı geçim tarzlarını, ekonomik faaliyetler ve toplumsal değişimler açısından analiz eder.
	Ekonomik faaliyetleri temel özellikleri açısından birincil, ikincil ve üçüncül faaliyet sınıflarına göre ayırt eder.
	Ekonomik faaliyet türlerinin oransal dağılımına ilişkin verileri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendirir.
11	Örnek incelemeler yoluyla, ülkelerin farklı dönemlerine ait nüfus politikalarını karşılaştırır.
	Tarihsel süreçte şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerine ait verilerini küresel etkileri açısından yorumlar.
	Şehirleri fonksiyonel özellikleri açısından örneklendirerek bunların küresel ve bölgesel etkilerini yorumlar.
	Doğal unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder.
	Beşeri unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder.
	Üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin birbirlerine olan etkilerini ekonomik faaliyet türleri açısından analiz eder.
	Doğal kaynakları sınıflandırarak doğal kaynak- ekonomi ilişkisini açıklar.
12	Haritalar ve görsel materyaller kullanarak ilk kültür merkezlerinin ortaya çıkışını ve yayılımını belirleyen faktörleri zaman, süreklilik ve değişim açısından değerlendirir.
	Örnek incelemeler yoluyla bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünün sosyal ve kültürel yaşama olan etkilerini tartışır.
	Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularını birbirleriyle olan ilişkileri açısından yorumlar.
	Çeşitli verilerden yararlanarak nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur.

Tablo 2. Coğrafya Öğretim Programında Beşeri Sistemler Öğrenme Alanının Sınıf Seviyesinde Etkinlik Örneklerinin Listesi
Table 2. Activity Samples in Grade Level of Teaching Area of Human Systems in Geography Curriculum)

SINIF	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ
9	<p>İnsan faaliyetleri ve coğrafya ilişkisini analiz etmeye yönelik bir forum çalışması yapılır. Beşeri sistemlerin coğrafya konuları içindeki yerine dair zihin haritaları oluşturulur.</p> <p>İlk yerleşim alanlarını gösterir haritalar üzerinde dünyanın hangi alanlarına ilk olarak yerleşildiği, bu alanların konum özelliklerinin neler olduğu ve nedenleri tartışılır, geçmişten günümüze değişimlerle ilgili senaryolar oluşturulur.</p> <p>Çeşitli yerleşmelere ait fotoğraf, hava fotoğrafı, plan, resim vb. görsel materyaller sorgulanarak yerleşme doku ve tiplerinin oluşumunda etkili faktörler tablo haline getirilir.</p>
10	<p>Farklı ülke ve dönemlere ait nüfus sayımları amaç ve kapsam açısından sorgulanır. Gelecekle ilgili nüfus sayım formu oluşturulur.</p> <p>Demografik döngü grafiği sınıfta forum tekniği ile değerlendirilir (CBS uygulaması ve internet araştırması yapılabilir.).</p> <p>Sunarak öğrenme yöntemi kullanılarak, farklı dönemler ve yerlere ait nüfus özellikleri değişim açısından analiz edilir. Nüfusun zaman ve alanda neden farklılıklar gösterdiği sorgulanır. Daha sonra oluşturulan haritalar üzerinde nüfusun alansal dağılışı yorumlanır (CBS uygulamaları yapılabilir.).</p> <p>Sınıf gruplara ayrılır. Ülkelere ait genel nüfus özelliklerinin bulunduğu kartlar dağıtılarak artış oranını etkileyen faktörler konusunda grup çalışması yapılması istenir. Grupların elde ettiği sonuçlar karşılaştırılır (CBS uygulamaları ve internet araştırmaları yapılabilir.).</p> <p>Cinsiyete ve yaş gruplarına göre farklı ülkelerin nüfus verileri ile nüfus piramitleri oluşturulur. Nüfus piramitlerinin oluşturulma amaçları hakkında değerlendirmeler yapılarak nüfus piramitleri oluşturulan ülkeler karşılaştırılır (CBS uygulamaları yapılabilir.).</p> <p>Geçmiş dönemlere ait göçlerle ilgili kaynaklardan yararlanarak haritalar ve kavram ağları oluşturularak göçün sebeplerine ait sınıflandırma yapılır. İş birlikli öğrenme yöntemiyle önemli göçleri gösterir haritalar üzerinde göçlerin yönleri işaretlenerek, göçe neden olan faktörler karşılaştırmalı olarak incelenir, sonuçlar sınıfça değerlendirilir (Film izlenebilir).</p> <p>Yakın çevredeki göç alan ve veren bir yerleşmeye araştırma-inceleme gezisi yapılır.</p> <p>Geçmişten günümüze mesleklerle ve toplumsal ilişkilerle ilgili drama çalışması yapılır.</p> <p>Ekonomik faaliyetler temel özelliklerine göre görsel imgeler oluşturularak sınıflandırılır. Gözlemlerden ve gerçek yaşamla bağ kurma tekniğinden yararlanılarak metinler oluşturulur. Daha sonra örnek olarak seçilen ülkelerdeki ekonomik faaliyetlerin oransal dağılımlarını gösteren grafikler karşılaştırılır (CBS uygulamaları yapılabilir.).</p> <p>Yakın çevredeki ekonomik faaliyet alanları gezilir.</p>
11	<p>Seçilerek belirlenen ülkelerin, uyguladıkları nüfus politikalarının olumlu ve olumsuz yönleri, değişim ve süreklilik açısından karşılaştırılır.</p> <p>Öğrencilere üç ayrı döneme ait şehir örnekleri verilerek örnek şehir inceleme yöntemiyle raporlar hazırlanır.</p> <p>Yaşanılan yer veya yakın çevredeki bir şehir kuruluş yeri, gelişimi ve fonksiyonel özellikleri açısından incelenir.</p> <p>İş birlikli öğrenme yöntemiyle seçilen şehirler etki alanlarına göre sınıflandırılır ve şehirsal fonksiyonların neler olduğu belirlenir. Daha sonra verilen dünya haritası üzerinde küresel, bölgesel ve yerel etkiye sahip şehirler işaretlenerek etkileri yorumlanır.</p> <p>CBS kullanılarak Dünyadaki şehirler; verilecek nüfus aralıkları, etki alanları ve belirlenen fonksiyonlar açısından sınıflandırılır ve dünya haritasında işaretlenir. Öğrencilerden bu şehirler hakkında değerlendirme yapmaları istenir.</p> <p>Üretim, tüketim ve dağıtım kavramlarına ait kavram haritaları oluşturularak, ilişkilendirme yapılır. Daha sonra ekonominin temeli olan bu faaliyetler üzerinde etkili faktörler sorgulanarak, dağılışı ile ilgili örneklere dayalı haritalar, tablo ve grafik çalışmaları yapılır (CBS çalışması yapılabilir).</p> <p>Doğal kaynaklar kullanım amaçları, oluşum kökenleri ve ekonomik kalkınma açısından kavram ağları oluşturularak ilişkilendirme yapılır.</p>
12	<p>Kültür kavramı oluşturularak, ilk kültür merkezleri dünya haritası üzerinde belirlenir. İlk kültür merkezlerinin oluşumundaki etkili faktörler sınıflandırılarak, dünyada kültürel yayılıştaki önemi sorgulanır.</p> <p>Seçilen bir bölgedeki ekonomik faaliyetler belirlenerek bunlardan hangisinin baskın faaliyet olduğu tartışılır. Baskın ekonomik faaliyetin sosyal ve kültürel yaşama etkilerine senaryolar oluşturulur.</p> <p>Şehirleşme, göç ve sanayileşmenin toplumlar üzerindeki etkisini vurgulayan rol kartları hazırlanarak drama çalışması yapılır. Sebep-sonuç diyagramları oluşturulur.</p> <p>Beşeri unsurlara ait çeşitli veriler, haritalar ve diğer görsel materyallerden yararlanarak mevcut durum ve olası değişimler hakkında beyin fırtınası yapılır. Daha sonra oluşturulan gruplardan gelecekte bir tarih belirleyerek olası değişimler ve gelişmelerle ilgili senaryolar yazmaları istenir.</p>

3. BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL ORTAMA İLİŞKİN COĞRAFİ BECERİLER ve ETKİNLİK ÖNERİLERİ

Liselerde coğrafya derslerinde Beşeri Sistemler Öğrenme Alanı'nda yerel ortama ilişkin öğrencilere kazandırılması gereken coğrafi beceriler ve etkinlik önerileri aşağıda sunulmuştur:

Öğrenciler;

- Yaşam ortamına ilişkin coğrafi bilgileri toplamak maksadıyla yaşadığı yerel topluluk içinde mülakatlar (örneğin, nüfusun zaman ve alanda gösterdiği farklılıkların nedenleri, göç hakkındaki düşünceleri, yerleşim biriminin kuruluşu, gelişimi ve fonksiyonel özellikleri) yapabilmeli (Doğanay, 1993),
- Yaşam ortamına ilişkin coğrafi bilgileri toplamak maksadıyla arazi çalışmalarını (örneğin, yakın çevredeki ekonomik faaliyet alanlarına düzenlenecek geziler) nasıl yapacağını bilmeli (Kızılçaoğlu, 2003),
- Yerel çevrenin beşeri özelliklerine ilişkin bir coğrafya araştırma projesini nasıl planlayıp, organize edeceğini (örneğin, bir problemi netleştirebilmeli, bir araştırma sorusu ya da hipotez ortaya atabilmeli ve veri kaynaklarını belirtebilmeli) bilmeli (GFL, 1994).
- Yerel çevreye ilişkin hazırlanmış çeşitli haritalara bakarak beşeri özellikler hakkında farklı çıkarımlarda (örneğin, ana ulaşım güzergahları, kentsel fonksiyonların dağılışı, nüfus yoğunluğu, göçlerin sebebi ve göç yolları, ailelerin gelir seviyesi, gelişmişlik düzeyi vb) bulunabilmeli,
- Yerel çevrenin beşeri özellikleri hakkında gözlemleri nasıl yapacağını ve bu gözlemleri nasıl kayıt edeceğini bilmeli,
- Topografya haritaları ve hava fotolarını kullanarak yerel çevrenin beşeri elemanlarını ortaya çıkarabilmeli,
- Yerel çevreye ilişkin çeşitli kaynaklarda (Yerel medya organları vb) geçen güncel haberlerin coğrafi boyutlarını belirleyebilmeli,
- Kendi yaşam ortamının beşeri özelliklerine ilişkin coğrafi sorular sorabilme yeteneğine sahip olmalı,

- İçinde yaşadığı yerel ortamdaki bireylerin bakış açılarını yansıtan konular hakkında coğrafi sorular sorabilmeli,
- Yerel meseleler (Trafik, ulaşım, altyapı, enerji, arazi kullanım, konut gibi) hakkında sorular sorabilmeli ve bu soruları yazılı ve sözlü biçimde ifade edebilmeli (Kızılçaoğlu-Taş, 2007),
- Yerel çevre hakkında bilgi edinmek amacıyla sorular geliştirebilmeli, bu sorulara cevap verebilecek muhtemel kişilere karar verebilmeli ve bu kişilerin vermiş olduğu cevapların özetini hazırlayabilmeli (Kızılçaoğlu, 2006),
- Yerel çevreye ilişkin coğrafi meseleleri (yeni bir okul yeri seçimi, yeni kurulacak pazar yerine alternatif yer teklifleri vb) tahlil edebilmeli,
- Yerel çevrede arazi kullanımı hakkındaki topladığı bilgileri haritalandırabilmek için arazi çalışmaları yürütebilmeli,
- Yerel çevrenin beşeri özelliklerine (mimari ve şehir yaşam ortamı) ilişkin kanıtlar (fotoğraf ya da video çekimlerini yapabilmeli) toplayabilmeli,
- Fotoğraf ve video görüntülerinden yararlanarak yerel çevrenin beşeri özellikleri hakkında coğrafi bilgi toplayabilmeli ve bu görüntüleri (örneğin, video, slayt, ve diğer görsel kaynakları kullanıp, kentsel fonksiyonlar arasındaki ilişkileri gözlemleyebilmeli) inceleyebilmeli (Özgüç, 1984),
- İçinde yaşadığı yerel çevre hakkında sahip olduğu coğrafi bilgiyi ifade etmek amacıyla haritalar (çeşitli iş yerlerinin coğrafi dağılışı vb) hazırlayabilmeli (Kızılçaoğlu, 2007),
- Yerel çevreye ilişkin taslak haritalar hazırlamak için arazi verilerini kullanabilmeli (örneğin, bir şehir yürüyüşünden ya da bir otobüsün penceresinden görünen manzarayı yansıtan coğrafi bilgiyi içeren bir harita), arazi kullanımı, konut çeşitleri ve mahallelerdeki etnik yayılım gibi coğrafi özellikleri yazabilmeli (GFL, 1994:54),
- Yerel çevrenin beşeri özelliklerine (anket ve mülakatlardan elde edilen veriler vb) ilişkin tablo ve diyagramlar hazırlayabilmeli (Doğanay, 2002),

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

- Yerel çevrenin beşeri özelliklerinde zamanla meydana gelen değişiklikleri (nüfus sayım dönemlerinde nüfusun değişimi, arazi kullanım biçimlerinin payları, oyların siyasi partilere dağılışı vb) göstermek için çizgi grafikler hazırlayabilmeli,
- Yerel çevreye ilişkin konularda (örneğin, önerilen yeni bir park, itfaiye istasyonu, kayak merkezi ya da çöp toplama merkezi gibi bir aktivite için, yollar ve arazi kullanımını gösteren haritaları kullanabilme) karar verebilmek için haritaları yorumlayabilmeli (GFL, 1994:49),
- Yerel ortamın beşeri özelliklerine ait değişik zamanlara ilişkin haritaları (şehir içi arazi kullanımı, ulaşım vb) birbirleriyle kıyaslayabilmeli (Kızılcıoğlu, 2007),
- Yerel çevrenin beşeri yapısından kaynaklanan özellikleri, sorunları ifade edebilecek görsel unsurlarca (Harita, diyagram, grafik, tablo vb) zengin bir poster hazırlayabilmeli,
- Yerel çevredeki bir yerin verimli kullanımına ilişkin alternatif öneriler (bisiklet yolu, çöp toplama merkezi, rekreasyon alanı, yeşil alan, alışveriş merkezi, otopark alanı, miting alanı vb) içeren sözlü ve yazılı bir rapor hazırlayabilmeli (Winchell-Elder, 1992),
- Yerel çevreye ait görsel unsurlardan (fotoğraf vb) yararlanarak coğrafi fikirlerini (kentsel fonksiyonların zaman içindeki değişimi vb) içeren sözlü ya da yazılı bir özet rapor hazırlayabilmeli,
- Yerel çevrenin beşeri özelliklerine ilişkin bir konuda harita, tablo, grafik, video görüntüleri ve fotoğraflar içeren bir multi medya raporu yazabilmeli ve bu raporu sözlü olarak sunabilmeli,
- Şehir içi arazi kullanımı ve diğer haritaları kullanarak kent içinde hizmetler sektörünün yer seçimini değerlendirebilmeli ve hizmetler sektörünün yer seçimine ilişkin önerilerde (örneğin, eczane, İnternet kafe, kırtasiye gibi işletmelerin kurulabileceği en uygun yerleri belirleme) bulunabilmeli,
- Yerel ortama ilişkin önerileri ya da görüşleri (örneğin, bir yerin imara açılmasına ilişkin farklı görüşleri karşılaştırıp, bir görüş seçme) savunma ya da karşısında durma konusunda coğrafi becerilerini kullanabilmeli,
- Yerel ortamın sorunlarına ilişkin çözümleri (örneğin, araç trafiği ve

yayaların yoğun olduğu bir caddenin araç trafiğine kapatılmasının olumlu ya da olumsuz sonuçları) değerlendirebilmeli,

- Yerel çevrenin sorunlarına (örneğin, geri dönüşüm aktiviteleri, okul çıkışında trafiğin yönetimi vb) ilişkin çeşitli kurumlara (yerel yönetimler, emniyet teşkilatı, belediye, itfaiye müdürlüğü vb) sunum yapabilecek nitelikte sözlü ya da yazılı raporlar hazırlayabilmeli,
- Dilsiz bir yerel çevre haritası üzerinde yaşadığı yerel ortamın beşeri özelliklerini (örneğin, halı sahalar, yeşil alanlar, itfaiye, kafeler, tiyatro salonları, sanat merkezleri, eğlence merkezleri, dini yapılar vb) belirleyerek gösterebilmeli, bunları semboller kullanarak işaretleyebilmeli, açıklayabilmeli ve yazabilmeli,
- Zihin haritalarını kullanarak yerel ortamdaki çeşitli yerler arasındaki güzergâhları (okul servis güzergâhı vb) ifade eden taslak haritalar çizebilmeli,
- Zihin haritasından istifade ederek yaşadığı yerel ortamın önemli özelliklerinin (komşu mahalle, ticaretin en yoğun olduğu yerler, toplu konut alanları vb) konumlarının tanımını yapabilmeli,
- Yaşadığı yerleşim biriminin beşeri özelliklerine ilişkin özet bir metin yazabilmeli ve bunu sunabilmeli,
- Yerel ortama ilişkin ulaşım güzergâhlarını içeren haritalara bakarak, yerel ulaşım ağının özellikleri konusunda önerilerde (örneğin, yolcu taşımacılığında alternatif araçlar önerme, araçlara uygun güzergâhlar belirleme, toplu taşıma merkezinin yer seçimi vb) bulunabilmeli,
- Yerel ortama ilişkin uygun haritalardan yararlanarak beşeri özelliklerin dağılımında farklılıkları (konut ve iş yerlerinin konumları vb) ve birliktelikleri (hastane ve sağlık ocaklarının çevresindeki eczaneler vb) izah edebilmeli,
- Bir taslak harita hazırlayarak yerel ortamdaki hizmet sektörüne ilişkin işyerlerini, konut alanlarını, rekreasyon ve eğlence sahalarının ulaşılabilirlik fikri üzerine açıklama yapabilmeli,
- Yerel ortamdaki çeşitli beşeri faaliyetlerin konumlarının (akaryakıt istasyonları, banka şubeleri, cep telefonu mağazaları, kırtasiyeler, eczaneler, muayenehaneler vb) diğer yerlerden niçin farklı olduğunu ifade

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

edebilmeli,

- Yerel ortamdaki zorunlu hizmetlerin (örneğin, telefon kulübeleri, geri dönüşüm kutuları vb) yerlerini harita üzerinde gösterebilmeli ve bu hizmetlerin yer seçimini değerlendirerek, önerilerde bulunabilmeli,
- Yerel ortamın beşeri özelliklerini ifade etmek için çok farklı görsel unsurları ve veri kaynaklarını (örneğin, haritalar, fotoğraflar, nüfus sayımı verileri, ekonomik veriler vb) kullanarak değerlendirmeler yapabilmeli (Doğanay-Zaman, 2002),
- Çeşitli görsel materyaller (harita, fotoğraf vb), veri kaynakları ve yazılı metinlerden yararlanarak, yerel ortamdaki insanların yaşam biçimleri, kültürel özellikleri, gelecekte beklenenleri gibi beşeri hususlarda değerlendirmeler yapabilmeli (Üçışık-Ünlü-Özey, 2002),
- Yerel ortamın beşeri özelliklerini gözlemleyerek, ifade edebilmeli, yakın çevredeki sahalarla olan bağlantıları ve o sahalarla yerel ortamın sahip olduğu özellikleri kıyaslayabilmeli,
- Yerel çevrede benzer beşeri özelliklere (sık ya da seyrek nüfuslu bölgeler, sanayi bölgeleri, ticaret bölgeleri vb) sahip alanlara ilişkin bölgeler oluşturabilmeli, farklı özelliklere sahip olan alanlar ile bu sahaları birbirinden ayırabilmeli,
- Yerel ortamdaki bir mahallenin, diğer mahallelerle olan benzer ve farklı yönlerini (ticari faaliyetler, yol ve kaldırımların durumu, doğal gaz kullanımı, yapıların mimari stili vb) ifade edebilmeli,
- Yerel ortamda değişik periyotlardaki (Cumhuriyetin ilk yılları, II. Dünya Savaşı sonrası, 1980'li yılların başı gibi) yaşam biçimlerini (ekonomik faaliyetler, giyim tarzları, ulaşım araçları ve yolların durumu, yemek kültürü, boş zaman aktiviteleri, rekreasyon vb) günümüz yaşam biçimleri ile kıyaslayan sunumlar hazırlayabilmeli,
- Yerel ortamda yaşayan yaşlılara sormak maksadıyla sorular hazırlayabilmeli, onların yaşamı boyunca yerel çevrede meydana gelen değişiklikleri belirleyebilmeli (örneğin, ulaşım, ticari faaliyetler, doğal afetlerin sonuçları vb) ve aldığı cevaplar doğrultusunda sözlü ya da yazılı raporlar hazırlayabilmeli ,
- Yerel ortamın beşeri özelliklerine ilişkin hazırlamış olduğu yazılı

metinleri, görsel materyalleri (harita, fotoğraf vb) arkadaşlarının hazırladıkları ile değiştirerek, aynı beşeri özelliğin arkadaşları tarafından nasıl farklı algılandığının farkına vararak kıyaslama yapabilmeli,

- Yaşadığı yerel ortamın beşeri özelliklerine ilişkin fikirlerinin zaman içerisinde değiştiğini ifade etmek amacıyla, kendi bakış açısının değişim sürecini ifade eden bir metin yazabilmeli,
- Yerel ortamda yaşayan farklı insanların yerel ortama farklı bakış açılarını ve yerel ortamı algılama farklılıklarını ifade eden (örneğin, yeni açılan büyük bir alışveriş merkezini orada çalışanlar, çocuklar, ebeveynler, yaşlı insanlar nasıl görürler) bir rapor hazırlayabilmeli,
- Yerel ortamdaki çatışma konularını (Dil, din, politik ideolojiler, etnik geçmiş ve ırk) tespit ederek, durumu analiz eden bir rapor hazırlayabilmeli,
- Mülakatlarla yerel ortamdaki bir yeri (kamu hizmeti veren bir kuruluşu) ya da yerel ortama ilişkin bir konuyu (örneğin, sağlık hizmetleri) farklı yaş ve cinsiyet yapısındaki insanların nasıl gördüğünü ifade eden bilgileri toplayabilmeli, mülakat yapılan bireylerin yapısına (yaş durumu, cinsiyet durumu) ve verilen cevaplara göre topladığı bilgiyi organize edebilmeli,
- Yaşadığı yerel ortamın nüfus özelliklerine ilişkin bir haritayı inceleyerek, yerel ortamın nüfus özelliklerine ilişkin tespit ettiği farklılıkların nedenleri konusunda bir takım görüşler (örneğin, göç alan ya da veren yerler, eğitim durumu, refah seviyesi vb) ortaya atabilmeli,
- Gerekli veri kaynaklarını kullanarak yaşadığı yerel ortamın nüfus özelliklerini yansıtan haritalar (örneğin, mahallelere göre hane halkı büyüklüğü, cinsiyet durumu, nüfusun eğitim durumu vb) ve nüfus piramitleri hazırlayabilmeli,
- Yerel ortamın nüfus özelliklerini yansıtan görsel unsurları (haritalar, piramitler vb) başka yerler için hazırlanmış olanlarla kıyaslayabilmeli,
- Yerel ortamın nüfus özellikleri ile ilgili soruları içeren bir nüfus sayımı anketi (örneğin, hane halkı büyüklüğü, yaş yapısı, cinsiyet durumu, kadre sayısı vb) geliştirerek, uygulayabilmeli ve sonuçlar hakkında sözlü ya da yazılı bir özet rapor hazırlayabilmeli,

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

- Yerel ortamda yaşayanların kültürel özellikleri ile ilgili soruları içeren bir anket (örneğin; gelenek-görenekler, giyim, mutfak kültürü, inanç vb) geliştirerek, uygulayabilmeli ve sonuçlar hakkında sözlü ya da yazılı bir özet rapor hazırlayabilmeli,
- Yerel ortamdaki farklı ekonomik aktivitelerin dağılımını (örneğin, iş ve ticaret sahaları, sanayi alanları vb.) ifade etmede haritaları kullanabilme becerisine sahip olmalı,
- Yerel ortama ilişkin haritaları kullanarak, hizmet sektörüne ilişkin işletmelerin, iş ve ticaret sahalarının konumlarını, birbirleriyle olan bağlantılarını (okul-kırtasiye, hastane-eczane vb) değerlendirebilmeli ve önerilerde (örneğin, sağlık ocağının yanı başına eczane, büyük camilerin çevresine dini malzemeler satan işyeri açma vb) bulunabilmeli,
- Yaşadığı yerleşim biriminin büyümesi ya da küçülmesinin nedenlerini (ekonomik kaynakların keşfi ya da tükenmesi, yeni yolların inşa edilmesi ya da alternatif yolların oluşturulması, doğal afetlerin olumsuz etkileri vb) analiz edebilmeli,
- Yerel toplum içerisinde insanların sorunların çözümüne yönelik işbirliği ile ne tür faaliyetlerde (sivil toplum örgütlerinin çöp sorunu, hayvanların korunması ve bakımına yönelik faaliyetleri vb) bulunduğuna ilişkin bir rapor hazırlayabilmeli,
- Yaşadığı yerleşim biriminde arazi kullanımını konusunda zamanla meydana gelen değişiklikleri (örneğin, tarım alanlarının kentsel fonksiyonlar tarafından işgali vb) açıklayabilmeli,
- Yerel ortamdaki konutların farklı zaman periyotlarındaki fotoğraflarını inceleyerek, özelliklerini (mimari stil, kullanılan yapı malzemesi vb) değerlendirebilmeli,
- Yerel ortamdaki konutların zamanla büyüklüklerinde ve mimari stillerindeki değişimin nedenlerini (örneğin, göç, hane halkı büyüklüğü, inşaat sektöründeki gelişmeler, refah durumu, kredi imkanları, toplu konut çalışmaları vb) izah edebilmeli,
- Yerel ortamın fiziki koşullarından insanların nasıl yararlandığını (inşaat sektöründe güneşlenme, nem ve rüzgar durumunu dikkate alarak bina içi refahı sağlama, su kaynaklarından yararlanma vb)

açıklayabilmeli,

- Çeşitli amaçlar doğrultusunda (enerji kullanımı, hizmet beklentileri, yerel sorunlar vb) yerel ortamda yaşayan bireylere yönelik anket soruları hazırlayarak, uygulayabilmeli ve sonuçlarını analiz edebilmeli,
- Görsel materyaller kullanılarak yerel çevrenin beşeri özelliklerinin (örneğin, ulaşım tipleri, vasıtalar, yolların durumu, konutlar vb) geçmişte nasıl olduğu konusunda bir rapor hazırlayabilmeli,
- Yerel ortamda hizmet tesislerinin yer seçimine yönelik en uygun yerler konusunda öneriler (örneğin, çöp toplama merkezi, broşür dağıtmaya en uygun yer, bir fabrika alanı, alternatif pazaryeri vb) sunabilmeli,
- Yerel ortamın beşeri özelliklerinde zamanla meydana gelen değişikliklerin nedenlerini ve sonuçlarını (örneğin, kentsel fonksiyonlar, tarım alanlarının kaybı vb) açıklayabilmeli,
- Yerel ortamdaki nüfusun taleplerine göre iş, ticaret ve hizmetler sektörüne yönelik işletmelere olan gereksinimin gerekliliği konusunda (az nüfuslu bir yerde; yatak kapasitesi yüksek bir sağlık tesisine, geniş otopark sahalarına, dev spor tesislerine gereksinim olmadığı) değerlendirmeler yapabilmeli,
- Yaşadığı ortamdaki bireylerin, yaş ve cinsiyet yapısını, ekonomik durumunu dikkate alarak faaliyet sahalarını (kreşler, huzurevleri, dernekler vb) belirleyebilmeli,
- Yerel ortamdaki insanların konaklamada ve iş yeri seçiminde neleri (arsa, kira bedeli, iş yerine yakınlık, okula mesafe, olası müşteri yoğunluğu, konum getireceği talep vb) dikkate aldığını açıklayabilmeli,
- Yaşadığı ortamda, bir malı ya da hizmeti en uygun nasıl alabileceği konusunda değerlendirmeler yapabilmeli,
- Yerel ortama ilişkin ulaşım haritalarından (şehir içi toplu taşıma araçları güzergâh haritası vb) yararlanarak, iki yer arasındaki (evi ile sinema, spor tesisi, alışveriş merkezi vb) en uygun güzergâhı belirleyebilmeli,
- Yerel toplumun ekonomik yapısını değerlendirerek, ülkenin diğer yerleri ile olan bağlantılarını (hizmet alımı, satımı vb) izah edebilmeli,

BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ

- Hava fotoğraflarından yararlanarak yerel toplumun beşeri özelliklerini (iş, ticaret, ulaşım vb) yorumlayabilmelidir.

SONUÇ

Bilgi, teknoloji, kaynaklar geliştikçe ve değiştikçe, insanlar yerel çevrelerini değiştirme konusunda kararlar alırlar. Bu kararların doğru alınması öncelikli olarak yerel çevreler ve dolayısıyla tüm toplumun refahı açısından son derece önem arz eder. Bundan dolayı coğrafya eğitiminde yerel aktivitelere geniş ölçüde yer verilmesi, toplumun refahı ve refahın istikrarı açısından önemlidir.

Öğrencilerin yaşadığı yerel ortamın nasıl ve niçin değiştiğini bilmesi, insanların; hizmet sektörüne ilişkin yapıları, sanayi tesislerini ve diğer şeyleri nereye açmaları gerektiği ve buralardaki fiziki şartları (toprak, hava, su ve bitki) bilinçli bir şekilde nasıl kullanmaları gerektiği konusunda bilgili olmaları doğru karar alma imkânını verir. Öğrencilerin yaşadıkları yerlerin fiziki ve beşeri özelliklerini bilmeleri, yerel ortam hakkında hüküm vermede nasıl düşünmeleri gerektiğini etkiler.

Coğrafi açıdan öğrencilerin bilgili hale getirilebilmesi için mekânsal bağlantılar hakkında merak sahibi olmaları ve yerel çevrede değişik zamanlarda meydana gelen değişimleri ve bu değişimlere içinde yaşadıkları toplumun nasıl uyum sağladığı konusunda örnekler verebilmeleri sağlanmalıdır. Lise öğrencileri içinde yaşadığı toplumun beşeri özelliklerinin (ulaşım, iletişim, ticaret, sanayi vb) zamanla değişimini ve bu değişimin etkilerini açıklayabilmelidir.

Nitelikli bir coğrafya eğitimi ile insanlar yerel ortamı daha iyi tanırlar ve yerel ortama ilişkin daha doğru kararlar alabilirler. Yerel çevrenin önemli problemlerine etkili ve uzun süreli çözümler oluşturmak için, öğrencilerin problemlerin muhtemel çözümlerini ortaya çıkartıp, sonuçlarını tahmin etmeleri, en iyi çözüm yollarını uygulamaları gerekir. Ülkemizdeki öğrencilerin yerel çevre hakkında yeterli coğrafi bilgi seviyesine ulaşmasının önemi bundan kaynaklanmaktadır.

KAYNAKLAR

- DOĞANAY, H. (1993): Coğrafya’da Metodoloji: Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- DOĞANAY, H. (2002). “Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları”, Aktif Yayınevi, 5. Baskı, Erzurum.
- DOĞANAY, H., ZAMAN, S. (2002). “Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Hedefler-Stratejiler ve Amaçlar”, Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl:7, Sayı:8, Çizgi Kitapevi, Konya.
- GFL (Geography For Life) (1994): The National Geography Standarts: Geography Education Standarts Project, Washington D.C.
- KIZILÇAOĞLU, A. (2003): İlköğretim Okullarında Bir Kırsal Yerleşmeye Düzenlenecek Gözlem Gezisinde Gerçekleştirilecek Etkinlikler ile Bir Gezi Planı Önerisi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Cilt: 6, sayı: 9
- KIZILÇAOĞLU, A. (2006): İlköğretimin Birinci Kademesinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı:14, İstanbul.
- KIZILÇAOĞLU, A. (2007): Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 18, s: 341-358.
- KIZILÇAOĞLU, A., TAŞ, H.İ. (2007): İlköğretim İkinci Kademedeki Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi: Öğrenme Alanları ve Kazanım Boyutu. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 16, İstanbul.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005): Coğrafya Dersi Öğretimi Programı (9., 10., 11. ve 12. sınıflar), Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- ÖZGÜÇ, N., 1984, Beşeri Coğrafya’da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:2511,

**BEŞERİ SİSTEMLER ÖĞRENME ALANINDA YEREL BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ VE ETKİNLİK
ÖNERİLERİ**

2.Baskı, İstanbul.

ÜÇİŞİK, S., ÜNLÜ, M., ÖZEY, R. (2002). “Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fotoğrafların Önemi”, Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 5, İstanbul.

WINCHELL, D. & D. ELDER. (1992). Writing in the geography curriculum. *Journal of Geography* 91:273–276.